

ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE TARİHSEL GELİŞİM

Tarihsel süreçte öğretmen yetiştirilmesine, okulların açılması ve okullarda öğretici olarak çalışanlara öğretmen denmesinden yüzyıllar sonra başlamıştır. Ülkemizde öğretmen yetiştirmeye başlanmasının 150 yıllık bir geçmişi vardır.

Osmanlılarda

Osmanlılar 1700'lerin sonlarında önce askeri alanda Batı türü okul açmaya başlamıştır. İlköğretimin İstanbullular için zorunlu olması 1824'te kabul edilip Batı türü sivil okulların açılması gereksinimi duyulmasından sonra bu okullara öğretmen yetiştirilmesi. aklı gelmiştir.

İlk kez ortaokullara öğretmen yetiştirmek üzere 18 Mart 1848'de Orta Öğretmen Okulu (Öarülmualimin-i Rüşdi), ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere 1868'de Erkek İlköğretmen Okulu, 1858'de açılan kız rüştiyelerine ve ilkokullarına öğretmen yetiştirmek üzere Kız Öğretmen Okulu (1870) açılmıştır. Liselere öğretmen yetiştirmek için açılan Büyük Öğretmen Okulu (1877) bir yıl sonra kapatılmış, 1891'de Erkek Yüksek Öğretmen Okulu (Darülmualimin-i Aliye) olarak yeniden açılmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde eğitime ağırlık verilmeye başlanmış; öğretmenliğin herkesin yapamayacağı bir meslek olduğu ve iyi öğretmene sahip olabilmek için öğretmenlik mesleğinin saygınlığının yükseltilmesi gerektiği düşünülmeye başlanmıştır (Akyüz, 1990,1993; Altunya, 1992-1993; Duman, 1991; MEB, 1995; Okçabol, 1992-1993; Öztürk, 1996).

Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında

Eğitim ve öğretmen yetiştirme konularına daha Kurtuluş Savaşı içinde önem verilmeye başlanmış, TBMM'nin açılışından bir ay sonra Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (o zamanki adıyla Maarif Nezareti) kurulmuştur. Mustafa Kemal, 27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere,

Öğretmenler, ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın kazanacağı zafer için yalnız, zemin hazırladı. Hakiki zaferi siz kazanacak ve koruyacaksınız (Duman, 1991, s. 23).

ve 24 Ağustos 1924'te de Öğretmenler Birliği temsilcilerine "yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" derken Cumhuriyet rejiminin öğretmenlerden neler beklediğini vurgulamıştır.

Eğitimi geliştirme çabaları içinde, ABD'den John Dewey getirilmiş, 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Ait Kanun ile içinde Talim Terbiye Dairesi'nin de bulunduğu MEB örgütü oluşturulmuştur. Haziran 1925 tarihli Yüksek Öğretmen Okulu (Muallim Mektebi) Yönetmeliği, okulun Edebiyat, Felsefe, Tarih-Coğrafya, Riyaziye, Fizik-Kimya, Tabiat ve Sanayi-i Nefise bölümlerinden oluştuğunu ve öğretim süresinin dört yıl olduğunu belirtmiştir. Okul yatılı ve parasızdır. Başvuranların çok sayıda olması durumunda giriş sınavı yapılır. Öğretmen olabilmek için, üniversiteyi bitirmek, Yüksek Öğretmen Okulundaki meslek derslerinin yazılı ve sözlü sınavlarını geçmek ve stajlarda başarılı olmak gerekir.

Bu yıllarda, Ankara'da Müzik Öğretmen Okulu (1925), Konya'da Orta Öğretmen Okulu (1926), Kayseri'de (1926) ve Denizli'de (1927) Köy Öğretmen Okulları açılmıştır. İki yıl süreli Orta Öğretmen Okulu'na lise mezunları ile, öğretmen okulunu üstün derece ile bitirmiş ve iki yıl başarıyla ilkokul öğretmenliği yapmış kimseler alınmıştır.

Enstitüler

Orta Öğretmen Okulu 1927'de Konya'dan Ankara'ya taşınıp 1929-30 öğretim yılında "Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adını almıştır (Ersoy, 1966). Bu okul ortaokul öğretmeni ve ilk öğretim müfettişi yetiştirmektedir. Okulun "hazırlık" ve "mesleki" olmak üzere iki kısmı bulunmaktadır. Hazırlık sınıfına öğretmen okulu mezunları sınavla alınırken, mesleki kısmına lise mezunları sınavsız olarak alınmaktadır. Pedagoji bölümüne girmek için en az bir yıl ilkokul öğretmenliği yapmak gerekmektedir.

MEB 1933 yılında, eğitim-öğretim konularında danışma birimi olacak ve bakanlığın çağrısı üzerine toplanacak, Milli Eğitim Şurası'ni oluşturmuştur, 1939'da toplanan 1. Milli Eğitim Şurası'nın önerileri doğrultusunda, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde, 1941-42 öğretim yılında Fransızca, 1944-45'te İngilizce, 1947-48'de de Almanca bölümleri açılmıştır. Bu okulun adı 1949-50'de Gazi Eğitim Enstitüsü'ne dönüşmüş, 1944-45'te Balıkesir'de Necati Eğitim Enstitüsü açılmıştır.

Mesleki eğitim konusunda, yurt dışından 1925'te A. Köhne ve 1927'de de O. Buyse gibi danışmanlar getirilmiş, 1927-28'de meslek okulları MEB'e bağlanırken, "kız sanayi" okulları (mektepleri) da Kız Enstitüleri'ne dönüştürülmüştür. Kız Enstitüleri ile Akşam Kız Sanat Okullarına öğretmen yetiştirmek üzere 1934'te Kız Meslek Öğretmen Okulu açılmış, 1947-48'de adı Kız Teknik Öğretmen Okulu olmuş ve öğretim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır, 1936'da açılan Erkek Meslek (Erlık) Öğretmen Okulu'nun 44 saatlik haftalık ders programında Genel ve Mesleki Psikoloji ile Genel ve Mesleki Öğretim Yöntemleri adlarında iki öğretmenlik bilgisi dersi vardır.

Köylerde çalışacak öğretmen yetiştirme arayışları içinde, askerliklerini onbaşı ya da çavuş olarak bitirenlerin, yatılı kurslarda, köy ilkokullarının ilk üç sınıfını okutmak üzere eğitmen olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Eğitmen kursu ilk kez 1936-37'de Çifteler'de (Eskişehir) açılmış; 1937'de 3238 sayılı Köy Eğitmenleri

Kanunu ıkanlmış;ifteler eğitmen kursu 1937-38'de Köy ğretmen Okuluna dönüştürülmüş; 1938-39'da da üç köy ğretmen okulu daha açılmıştır.

Bu arayışlar 1938 yılından sonra, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç ile birlikte, Köy Enstitüsü modelini ortaya çıkarmıştır. Temmuz 1939'da 3704 sayılı yasa ile eğitmen kurslarına ve Köy ğretmen Okullarına toprak (tarım alanı) sağlama olanağı getirilmif, Temmuz 1939'da yapılan Birinci Eğitim şurası'nın açılış konuşmasında Yücel,

İlk ğretimin köylere girmesi yolunda ilk yapılacak iş, realiteyi olduğu gibi görmek, onun apaçık gösterdiği vaziyetten ümitsizliğe düşmeksizin icabeden tedbirleri almak ve tatbik etmektir. Köy hayatının kendine mahsus şartlarını göz önünde bulundurmadan köyde eğitim işini şehir hayatına kıyas ederek tanzim etmenin sakatlığını, tecrübe bize fiili olarak göstermiştir. Köy öğretmenini, köyde doğmuş, büyümüş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip köy hayat şartlarını canlı olarak yaşadığı ğretmen okullarında yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz (Kültür Bakanlığı, 1993, s.20-21).

derken, yeni modelin özünü açıklamıştır.

Köy Enstitüleri

Bu gelişmelerden sonra da 17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı yasayla Köy Enstitüleri kurulmuştur. Bu yasa gerekçesinde,

Köy öğretmenlerinin de eğitimci gibi, hatta onlardan ziyade kuvvetli zirai bilgilere ve iktidara sahip olmalarına umumi bilgileri ile mesleki seviyelerini üstün olmasına ve her bakımdan köyde faydalı olabilecek insanlar halinde yetiştirilmelerine uğraşılacaktır (Balkır, 1974, s. 14-15).

denmektedir. Yasaya göre de, enstitü mezunu öğretmenlere gerekli üretim aletleri ve gittikleri köyde ziraata elverişli arazi verilecektir (madde 11 ve 12).

Beş yıl süreli bu okullara köy çocukları alınmış, yaparak ve yaşayarak öğrenip, geldikleri köyün koşullarına göre hem ilkokul öğretmeni hem de köy kalkınmasının öncüleri olarak eğitilmişlerdir.

Haziran 1942'de 4274 sayılı Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu çıkarılarak okulların daha işlevsel olmasının ve köy okullarının imcece yoluyla yapılabilmesinin yasal koşulları oluşturulmuştur. Teşkilat yasasının Meclis'te görüşülmesi sırasında Yücel şu bilgiyi veriyordu:

Bugün Türkiye toprakları üzerinde on yedi yerde iki yıl içerisinde dokuz bin çocuğu, köylü çocuğunu içerisine almış olan müesseseler iyi çalışmaktadır. Bu çocuklar ders okuyacak dershaneleri kendileri yaparlar, yatacakları yatakhaneleri kendileri yaparlar, çalışacakları atölyelerin duvarını, damını kendileri yaparlar ve kendileri yaptıkları bu binaların içerisinde düşünüpü ve yapıcı olarak memleketin yarınki evlatlarını yetiştirmek için terbiye görürler ve iş öğrenirler (Kültür Bakanlığı, 1993, s. 138).

Köy Enstitüsü sayısı 1944'te 20'ye ve toplam öğretmen adayı sayısı da 14 bine çıkmıştı. Türkiye 1945'te 24 bölgeye ayrılmış ve Köy

Enstitüsü sayısı da 24'e çıkarılarak 10 yıl içinde ilkokul öğretmeni sorununun çözümü planlanmıştır. Köy Enstitülerinin kısa sürede geldikleri noktaya bakılınca bu planın gerçekleşme olasılığının yüksek olduğu görülür. Örneğin, Arifiye Köy Enstitüsü'nde 1943 yılında 18 ton ve 16 çeşit sebze (Balkır, 1974), Çifteler Köy Enstitüsü'nde 153 ton ve 14 çeşit sebze (Tekben, 1962) üretilmiştir; Akçadağ Köy Enstitüsü'nde 1947 yılındaki meyve ağacı sayısı 17750'ye (Tekben, 1962) ulaşmıştır. Her enstitüde 3-5 bin dolayında, Çifteler Köy Enstitüsünde ise 7 bine yakın kitap vardır (Altıntaş, 1996). Enstitülerde, daha 1944'lerde, 15000 dönüm yer işlendiği, 250 bin fidan dikildiği ve 9 bin baş hayvan beslendiği görülmektedir (Başaran, 1990, s.25).

Köy Enstitüleri'ne öğretmen yetiştirmek üzere 1942-43'te Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuş, burada Köy Sağlık Memuru, Ebe ve Hemşire Okulu açılarak köyün bir diğer temel gereksinimine el atılmıştır. Öğretim süresi 3 yıl olan yüksek enstitünün amaçları şunlardır:

1. Diğer kurumların yetiştirmediği alanlarda (tarım, teknik ve güzel sanatlar gibi) köy enstitülerine öğretmen yetiştirmek,
2. Kırsal kalkınmanın merkezi olarak düşünülen bölge okullarına yetenekli öğretmenler yetiştirmek,
3. Köy okulları için başöğretmen ve müfettiş yetiştirmek,
4. Köy eğitimi hakkında araştırmalar yapmak,
5. Hiçbir ileri eğitim imkanına sahip olmayan köy enstitüsü mezunlarına yüksek öğrenim imkanı sağlamak (Kaya, 1984, s. 211).

Köy Enstitüsü mezunlarının sınavla alındığı bu okullarda öğrenciler, Güzel Sanatlar; Ziraat İşletme Ekonomisi; Tarla ve Bahçe Ziraatı; Köy, Ev ve El Sanatları; Kümes Hayvancılığı; Hayvancılık Bakımı; Yapıcılık ve Maden İşleri kollarından birinde alan dersleri

yanında: İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi, Türkçe, Yabancı Dil, Askerlik, Toplum Bilimi, İş Eğitimi, Çocuk ve Gençlik Ruhbilimi, Öğretim Yöntemi ve Ders Uygulamaları, Eğitim ve İş Eğitimi Tarihi derslerini almışlardır (Gedikoğlu, 1971).

Demokrat Parti'nin (DP) 1946 seçimleriyle Meclise girmesinden sonra, Cumhuriyet Halk Partisi hükümetlerinin Köy Enstitüleri'ne yaklaşımı değişmiş, kuruluş amaçlarından uzaklaşmalar başlamış, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmış (1948), köy doğumlu olmayanlar da enstitülere alınmıştır (1949).

Aralık 1946 yılında toplanan III. Milli Eğitim Şurası'nın hazırlık komisyonları, öğretmen yetiştiren kurumların öğretim kadrosunu yetiştirmek ve artırmak için bu okullara yeterli sayıda asistan alınması; öğretmen yetiştiren kurum mezunu olmayıp da öğretmenliğe geçmek isteyenler için "meslek sınavı" konulması; mesleğe yeni başlayan elemanların yetiştirilmelerini sağlamak için staj devresinin daha işlevsel ve yararlı hale getirilmesi; bunu sağlayıcı gerekli önlemlerin alınması gibi önerilerde bulunmuşlardır (MEB, 1947).

MEB'in 22-31 Ağustos 1949 tarihlerinde toplanan IV. Milli Eğitim Şurası'na sunduğu Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatı Hakkında Proje, eğitim enstitülerindeki kuramsal ve uygulamalı eğitimin iki yıl sürmesini, öğrencilerin üçüncü yılda mesleki bir formasyon görmelerini ve staj yapmalarını içermektedir. (MEB, 1949). 1948-50 yılları arasında bakanlık yapan' Tahsin Banguoğlu'nun bu Şurayı açış konuşmasına göre "ortaokul ve lise öğretmenliği bir kariyer haline getirilmeli, gerek ortaokul gerekse lise öğretmenleri için, kuvvetli bir ilmi formasyon" (MEB, 1949, s. 6) kazandırılmalıdır.

Demokrat Parti Dönemi

DP, 1950'de iktidara geldikten sonra önce Köy Enstitüleri'nin eğitim öğretim sistemini değiştirmiştir. Enstitülerle ilgili olarak pek çok olumlu değerlendirmelerin yanında olumsuz değerlendirmeler de vardır. Enstitülerin, kuş uçmaz kervan geçmez yerlere kurulduğu; devlet içinde devlet oldukları; pahalıya mal oldukları; demokratik olmadıkları (20 lira ücretle 20 yıl köyde çalışma, köy okullarının köylüyle birlikte yapılması, enstitülere yalnız köy çocuklarının alınması, enstitü çıkışlıların başöğretmen yapılması, vb); öğretim kadrosunun, programların ve öğretim yöntemlerinin yetersiz olduğu; iş eğitiminin bir araç olmaktan çıkıp bir amaç olduğu; mezunların yeterli bilgide olmadığı ve kız-erkek öğrenci ilişkilerinde sakıncalar olduğu ve benzeri eleştiriler yapılmıştır (Binbaşıoğlu, 1993; Demirtaş, 1993a; Hacıoğlu, 1962; Kaplan ve diğerleri, 1993; Özgen, 1993; İ. H. Tonguç, 1990; E. Tonguç 1997; TUrkoğlu, 1997). Bu eleştirilerde haklılık payı olsa da, bunları düzeltmek yerine, enstitüler 1954 yılında 6234 sayılı yasa ile kapatılıp altı yıllık İlköğretmen Okullarına dönüştürülmüşlerdir.

DP'nin 1955-57 yıllarında eğitim bakanlığını yapan Ahmet Özel öğretmenlerin, "çocuğu tanıtan meslek bilgilerine sahip, öğretim metotlarına vakıf olarak yetiştirilmelerini (MEB, 1957, s. 17) isterken; DP'nin son eğitim bakanı Atuf Benderlioğlu da

Öğretmen memleketimizin çocuklarını gözümüzü kırpmadan emanet edebileceğimiz mukaddes bir varlıktır. Onun manevi evsafı, dürüstlüğü, çalışkanlığı, bilgisi, görgüsü, hatta giyinmesi, gezmesi, oturması, kalkması, yemesi, içmesi ile velhasıl her türlü vasıf ve hareketleriyle çocuklarımıza örnek olması (TBMM Zabıt Ceridesi, 1960, Cilt 2, s. 367)

gerektiğini belirtmiştir.

ABD'li R. S. Maaske'nin öğretmen yetiştirme konusunda danışman olarak geldiği 1953'lerde, eğitim enstitülerine illerde yapılan kompozisyon ve enstitülerde yapılan sözlü sınavlarla öğrenci alınmaktadır. Maaske, bu seçme sisteminde, öğretmen olmak için gerekli kişilik özelliklerinden yoksun olanların da öğretmen yetiştiren kurumlara girebileceğini belirtmiştir. Öğretmen yetiştirme konusunda MEB ile üniversitenin ortak planlarına göre öğrencilerin, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Tarihi, Türk Eğitim Kurumlarının Tarihi, Eğitim Felsefesi ve Genel Eğitim Yöntemleri adlı meslek derslerini almış olmaları gerekirken fakültelerde bunun benimsenmediğini belirten Maaske şu önerilerde bulunmuştur: Öğretmen yetiştiren kurumların ayrı ve ayrıntılı bir öğrenci seçme planı olmalıdır; öğretmenlik, her bakımdan cazip bir meslek haline getirilmelidir; öğretmen adaylarının mesleki hazırlığı artırılmalıdır; (öğretmenlerin kendilerini iş başında, sürekli olarak geliştirmeleri sağlanmalıdır; öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğrenci seçme süreci mezuniyet devresine kadar devam etmeli, seçim işleminde, derslerdeki başarı yanında, düzgün konuşma, ruh ve beden sağlığı, iyilik, sabırlılık, güvenilirlik ve demokratiklik gibi özellikler de dikkate alınmalı, bunlara sahip olmayan öğrencilerin öğretmen olmalarına izin verilmemelidir (Duman, 1991, s. 81-88).

İstanbul'dan sonra, 1959 yılında Ankara Yüksek Öğretmen Okulu açılmıştır. İlköğretmen Okullarının son sınırlarındaki başarılı öğrencilerin lise diploması alıp üniversiteye girmeleri ve yüksek öğretmen okulunun parasız yatılı öğrencileri olmaları yoluna gidilmiştir. Mesleki eğitim alanında da 1957 yılında Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu, 1959-1960 öğretim yılında da İstanbul Erkek Teknik Öğretmen Okulu ile din öğretmeni yetiştirmek üzere İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır.

1958 yılında kurulan Eğitim Milli Komisyonu, öğretmen yetiştirme konusunda, özel öğretim yöntemleri ve öğretmenlik uygulamalarına daha çok önem verilmesi; öğrencilerin ders dışı sosyal etkinliklere yöneltilmesi, öğrenci seçme sisteminin değiştirilmesi; ortaokulların öğretmen gereksinimini karşılamak için, en az üç yıl başarı ile ilköğretim öğretmeni yapmış olanların sınavla seçilerek

eğitim enstitülerine alınması ve 1 yıllık yoğun bir programdan geçirilerek başarılı olanların ortaokullara atanması; Kız ve Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulları'nda daha nitelikli öğretmen yetiştirmek için okulların yapısı ve programlarının yeniden düzenlenmesi; Yüksek Öğretmen Okulu yerine MEB'e bağlı olmayan Yüksek Öğretmen Koleji'nin kurulması ve geliştikten sonra üniversitede fakülteye dönüştürülmesi gibi önerilerde bulunmuştur (MEB, 1961).

Planlı Yıllar (27 Mayıs 1960 Sonrası)

Askerlerin 27 Mayıs 1960 devrimiyle DP yönetimine son vermesinden sonra, 7439 sayılı yasayla MEB'de Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü kurulduğunda, ülkede 53 İlköğretmen Okulu, 2 Yüksek Öğretmen Okulu, 5 Eğitim Enstitüsü, 4 meslek öğretmen okulu ve bir de Yüksek İşlam Enstitüsü vardır. Bu arada, öğretmen açığını kapayabilmek için, 11 Ekim 1960 tarih ve 97 sayılı kanunla lise ve dengi okul mezunlarıyla çeşitli nedenlerle üniversite ve yüksekokulları bitirememiş olanlara "Yedek Subay Öğretmen" olma ve askerliklerini ilkokul öğretmeni olarak tamamlama hakkı tanınmıştır. Daha sonra çıkarılan 26.7.1963 tarihli bir kanunla da, bu kişilerden isteyenler öğretmenlik mesleğine kabul edilmişlerdir.

Kız Enstitülerine 1959'da Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Meslek Dalı eklenerek mezunlarına anaokulu öğretmeni olma hakkı verilmiştir. Meslek Okulları 1962'de Teknik Yüksek Öğretmen Okullarına dönüşmüş, 1964 yılında İzmir Teknik Öğretmen Okulu, 1975 yılında Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu ve 1976-77'de İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu açılmış, Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu 1965 yılında Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu adını almıştır.

Ocak 1961'de çalışmaya başlayan Milli Eğitim planının hazırlığı ile ilgili bir komisyon, öğretmen yetiştirmede niteliğin yeteri kadar dikkate alınmadığını, manen ve maddeten öğretmenliği

özendirici uygulamalara önem verilmediğini vurgularken "Türkiye'de eğitimle ilgili her çeşit meseleyi en yüksek seviyede bilimsel araştırmaların konusu haline getirecek bir veya birkaç eğitim araştırma merkezinin kurulmasını" (Duman, 1991, s. 114) önermiştir.

Şubat 1962'de toplanan VII. Milli Eğitim Şurası'nda her öğretmen, Milli Eğitimin Temel İlkelerini benimsemiş ve bunları uygulama düzeyine ulaşmış olması; meslek yaşamına atıldığı zaman, genel kültür ve bilgi yönünden en az lise düzeyinde olması; mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileriyle donanmış ve gerekli uygulamalardan geçmiş olması; Türkiye Cumhuriyeti devrimlerine ve milliyetçilik ilkelerine bağlı, kişilik ve ahlaki niteliklere sahip, mesleğinin değerine inanmış ve çevresinde öğretmenliğinin toplumsal değerini korumasını öğrenmiş ve kendini meslekte hizmete adanmış olması istenmiştir. Eğitim enstitülerinin bilimsel niteliğinin yükseltilmesi, bu kurumların her yönden istikrara kavuşturulması ve üniversite öğretim kadrosundan yararlanılması amacıyla eğitim enstitülerinin üniversitelerin bulunduğu yerlerde açılması önerilmiştir (MEB, 1962). Eğitim enstitüleri ile ilgili olarak hazırlanan Eğitim Akademileri Kanun Tasarısı (1961) VII. Milli Eğitim Şurası'nda görüşülmüş ve pek benimsenmemiştir.

Bu yıllarda üniversitelerde bir tek pedagoji dersiyle öğretmenlik formasyonu verilirken, Ankara Üniversitesi'nde 1965'te Eğitim Fakültesi, daha sonraki yıllarda da Orta Doğu, Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitelerinde Eğitim Bölümleri açılarak 7-8 dersten oluşan öğretmenlik sertifikası programları ile eğitim bilimlerinde lisansüstü programlar başlatılmıştır.

Mart 1970'de, 44 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla ilköğretmen okullarının süresi ortaokul üzerine 4 ve ilkokul üzerine 7 yıla çıkarılmıştır. Mart 1971 'de askerlerin müdahalesiyle, 12 Mart Hükümeti olarak adlandırılan hükümet kurulmuştur. Bu hükümetle başlayan çalışmalar sonunda, 14 Haziran 1973 tarihinde 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu kabul edilmiş, tüm öğretmenlerin

yükseköğretim mezunu olmaları gereği yasaya konmuştur. Bu kanuna göre,

Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmeleri esastır (Madde 43).

Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığı'na tespit olunur (Madde 45).

Mart 1974'de, 191 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile ilköğretmen okullarının bir kısmı 2 yıllık eğitim enstitülerine, bir kısmı da öğretmen liselerine dönüştürülmüştür. Öğretmen açığını kapatmak amacıyla, 1978'de de hızlandırılmış programlarla 1-2 haftada ve 1974-1980 yılları arasında da Mektupla Öğretim yoluyla öğretmen yetiştirilmiş, daha sonraki yıllarda 4 yıllık enstitülere yüksek öğretmen okulu adı verilmiştir.

IX. Milli Eğitim Şurası'nda (24 Haziran -4 Temmuz 1974), öğretmen yetiştiren kurumların öğretim kadrosunun nesnel ölçülerle seçilmesi; öğretmen yetiştiren kurumlara stajyer öğretmenlerin verilmemesi; öğretmen okullarında öğretmen adaylarına insanı, toplumu ve dünyayı tanıtacak derslere yer verilmesi; öğretmen adaylarının yalnız bilgi verici ya da bilgi aktarıcı biri olarak değil,

yapıcı, yaratıcı ve düşünmeye yöneltici kimseler olarak yetiştirilmesi istenmiştir (MEB, 1975).

13. 2. 1981 tarihli ve 28 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararına göre, Yüksek Öğretmen Okulları'ndaki formasyon dersleri Düşünce Tarihi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Araştırma, Ölçme ve Değerlendirme, Rehberlik gibi derslerden oluşmaktadır (MEB, 1981a). Haziran 1981 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şurası'nda öğretmen yetiştirme sürecinde,

Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Atatürk İlkelerini yaşatacak ve yüceltecek kuşakların yetiştirilmesi; Ülkemizin kalkınmasının eğitim ile ilişkili olduğu bilincinin kazandırılması; Eğitim sorunlarının çözümünde inceleme ve araştırmaya önem verilmesi; Eğitim biliminin kavramsal yapısı, metodolojisi ve terminolojisinin kavratılması; Öğrencilerin gelişimine etki yapan fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik faktörlerin bireyde yarattığı gelişim özelliklerini, onların gereksinimlerini ve bu gereksinimleri karşılamada eğitimin görev ve sorumluluklarının kavratılması; Öğretmenin temel görevinin öğrenciyi yargılamaktan çok, onun yetişmesine yardım etmek olduğunun bilinmesi; Bireysel farklılıkların, öğrenmeyi kolaylaştıracak ve öğrenciyi geliştirecek yönde kullanılması; Öğretim alanında sahip olunan bilginin, öğrenci davranışlarını geliştirme doğrultusunda kullanma bilgi ve becerinin kazanılması; Öğretmenlik mesleğinin statüsünün, ahlak kurallarının ve başlıca sorunlarının bilinmesi; mesleğin getirdiği fırsat ve olanaklarının tanınması (MEB, 1981, s. 94).

konularına önem verilmiştir. 23. 10. 1981 tarihli ve 193 sayılı Talim Terbiye Kurulu karar ile kabul edilen Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre,

Yüksek Öğretmen Okulu, öğrencilerini;

- a. Atatürk İlkelerine ve Anayasamızda ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı, milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen, manevi ve kültürel değerlere saygılı,
- b. Vatanını, milletini ve insanlığı seven, Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne inanan ve bunu korumada uyanık;
- c. Özgür düşünebilen, insan haklarına saygılı,
- ç. Yeni nesilleri Atatürk ilkelerine göre yetiştirmede ehliyet ve beceri kazanmış;

1. Yapıcı, yaratıcı ve üretken bir kişiliği olan,
  - i. Mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmette bulunmaya hazır;Birer öğretmen olarak yetiştirmeyi amaç edinir (MEB, 1981b, s.7).

Bu yönetmelikten 8 ay sonra, Haziran 1982'de toplanan XI. Milli Eğitim Şurası'nda da, öğretmen yetiştirme konusunda X. Şurada öne çıkan konular dile getirilmiştir. XI. Şura'da, istenen niteliklere uygun öğretmen yetiştirebilmek için 24 kredili 8 formasyon dersi (Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Öğrenme Psikolojisi, Eğitim Programı Geliştirme, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Öğretim Araçları) yanında seçmeli eğitim derslerinin verilmesi de önerilmiştir. Ayrıca, öğretmenlik mesleğinin herkesin yapabileceği bir meslek olarak düşünülmemesi.

gerçekten bu mesleğe yatkın kişilerin programlara kaydolmasının sağlanması, bunun için de seçme ve yerleştirme sınavı yanında adaylara öğretmenlik tutumlarını ölçen ölçeklerin de uygulanması; ortaöğretim programlarında yer alacak seçimli dersler yanında öğretmenliği teşvik edici derslerin de konulması ve siyasi iktidarların tutumuna göre değişmeyecek kalıcı ve gelişmeye açık bir "öğretmen yetiştirme politikası" oluşturulması önerilmiştir.

XI. Şura'da da, öğretmenin en iyi biçimde, üniversitede yetişebileceği görüşü ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın elinde ve denetiminde yetişebileceği görüşü tartışılmış ve görevin üniversitelere devredilmesi benimsenmiştir. Öğretmen yetiştirme görevinin üniversiteye bağlanmasını benimseyen üyeler şu uyarılarda bulunmuşlardır:

Öğretmen yetiştiren bir kurumda mutlaka öğretmenlik havasının esmesi lazım, öğretmenlik çevresinin bulunması lazım. Aksi halde saksıda kiraz ağacı yetiştirmeye benzer bu. Bugün eğer öğretmen yetiştiren müesseseler birer ikişer üniversitelere dağıtırsa, orada ezilir, erir gider. Artık üniversitelerin diğer fakültelerinden mezun olanlar ve iş kuramayanlar, bir öğretmen sertifikası ile öğretmen olurlar ve öğretmenlik de artık meslek olmaktan çıkar (MEB, 1982a, s. 204).

Gerekli önlemler alınmadığı takdirde kurulacak yeni eğitim fakülteleri üniversite içinde cılız ve kalitesiz bir hüviyette, kendilerinden beklenen kaliteli öğretmen yetiştirme işini çok güç başarabileceklerdir (MEB, 1982a, s. 217).

Bu arada, öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğretmenlerin yüzde 99.4'ünün, eğitim bilimcilerin yüzde 94.6'sının ve MEB'deki üst düzey görevlilerinin de yüzde 92'sinin, MEB'e bağlı olan

öğretmen yetiştiren okulların üniversite bünyesine alınmasından yana oldukları görülmektedir (Kaptan ve diğerleri, 1980).

Üniversitede Öğretmen Yetiştirme

12 Eylül hükümetinin MEB'de oluşturduğu komisyonlardan biri öğretmen yetiştirme konusyla ilgilidir. Bu komisyonda da öğretmen yetiştirme işinin üniversiteye devri tartışılıp benimsenince, 20 Temmuz 1982 tarihli 41 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) ile öğretmen yetiştiren kurumlar üniversiteye bağlanmıştır. 4 yıllık eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine, 2 yıllık enstitüler eğitim yüksek okullarına, meslek öğretmen okulları ise mesleki ya da teknik eğitim fakültelerine, yüksek İslam enstitüleri de ilahiyat fakültelerine dönüştürülmüştür. Yeni kurulan fakülteler, öğretmenlik formasyon dersleri için üniversiteye devredilen enstitülerin ve yüksek öğretmen okullarının programlarını inceleyip hazırlık yaparken, YÖK fakültelere ilgili programları gönderivermiş ve eğitim fakültesi dekanlıklarına genellikle eğitimi olmayan kimseleri getirmiştir.

MEB'in Yaptıkları

ANAP'ın 1983 seçimlerini kazanmasından sonra kurulan ANAP hükümetinin ilk eğitim bakanı V. Dinçerler zamanında YÖK'e gönderilen 16.11.1983 tarih ve 19700 sayılı yazıda, öğretmen yetiştiren programlara alınacak öğrencilere, seçme ve yerleştirme sınavı yanında, öğretmenlik tutumlarını ölçen ölçekler de uygulanması, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının öğretim kadrosunun yetiştirilmesi ve bu kurumlardaki kadronun pedagojik formasyondan geçirilmesi,... istenmektedir (Duman, 1991, s. 203). MEB'in 27 Ocak 1984'te hazırladığı bir raporda da,

öğretmen yetiştiren fakültelerde öğrencilerin bir bütünlük içinde eğitilmesi amacıyla özel alan, meslek bilgileri, genel kültür derslerine,

bölümlerin özelliklerine göre ağırlık verilmeli, bu konuda Bakanlık tarafından yapılan öneriler dikkate alınmalı ve uygulanmalı (Duman, 1991, s. 202)

gibi düşünceler yer almaktadır.

Dinçerler, öğretmenlerin, kurulması düşünülen Öğretmen Yetiştirme Merkezinde yetiştirmekten yanadır. Eğitim fakültelerine karşıtlığını,

Bu birimlerde pedagojik formasyon kazandıran "öğretmenlik bilgisi" dersleri yeterli ölçüde verilememektedir, Öğretmen yetiştiren bu fakülte ve yüksekokulların başında bulunanların çoğu diğer mesleklerden olup eğitimci değildir; Öğrencilerin hemen hepsi üniversitelerimizin bu programlarını sonuncu tercih olarak seçmektedir; Mesleki formasyon, genel ve kültür dersleri üniversitelerin büyük salonlarında verilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu ortamda öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği ruh, ideal ve davranışın kazandırılması ve geliştirilmesi düşündürücüdür (Duman, 1991, s. 198-199).

sözleriyle dile getirmektedir.

Bu şikayetleri olan MEB, 1985 yılında öğretmenlik formasyon programlarının yeniden gözden geçirilmesi için YÖK'e başvurmuştur. Bu konunun ön hazırlığını yapmak üzere, eğitim fakültesi dekanları, YÖK, DPT ve MEB temsilcileri bir araya gelerek konuyu tartışmıştır. Bu toplantıda, Rehberlik ve Eğitim Yönetimi derslerinin de formasyon dersleri içine katılması önerisine, nedense başta MEB müsteşarı ve sonra da YÖK karşı çıkmışlardır. Okullarda rehber öğretmene gereksinim var bunun karşılanması yıllar alacak, hiç değilse öğretmenler bir rehberlik dersi olarak bu alanla tanışsınlar;

eğitim yönetimi konusunda herhangi bir bilgisi olmadan on binlerce ğretmen yönetici olmaktadır, ğretmen adayları da geleceğin yönetici adayı olarak bir eğitim yönetimi dersi almalı gibi gerekçeler o komisyonda nedense kabul görmemiştir. Komisyonun kabul ettiği, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Genel ğretim Yöntemleri, zel ğretim Yöntemleri, lme ve Değerlendirme ile seçmeli bir eğitim dersinden oluşan program YK'un 3 Ekim 1985 tarihli genelgesiyle yürürlüğe girmiştir.

MEB bununla da kalmayarak, 1-2 haftalık formasyon programları dzenletmiş ve bu işler için kimi üniversitelere önemli kaynaklar aktarmıştır. Bir başka deyişle, MEB fakültelerde yetişen öğretmenin niteliğinden yakınırken, öğretmenlik formasyon programının zenginleştirilmesine karşı çıktığı gibi 1-2 haftalık formasyon programlarını destekleyerek işi hafife aldığını da göstermiştir.

Bu arada MEB, niversite diploması olan ğretmenleri Mecburi Yeterlik Sınavı'na almış, genel kültür, mesleki formasyon ve özel ğretim bilgisi konularına dayalı bu sınavları başaramayan öğretmenlerin öğretmenlik yapmalarına izin vermemiştir. Bu uygulamaya 1991'de son verilmiştir.

Temmuz 1988'de toplanan XII. Milli Eğitim şurası'na sunulan raporlara göre, ğretmen yetiştirme işinin faklterlere devredilmesi şöyle değerlendirilmektedir:

zerk ve akademik statüye kavuşmuş olmak;
Akademik kariyer sahibi ğretim kadrosuna sahip olmaya başlamak, Araştırma ve yayın imkanlarına kavuşmuş olmak; Kendi eğitim programlarını büyük lde kendileri yapabilmek, Eğitim ve öğretime müteallik problemlerini kendi bünyesindeki kurulları ile çözebilme imkan ve süratine kavuşmuş olmak;
Döner sermaye imkanlarına kavuşturulmuş

olmak; Öğretmen yetiştirme sisteminde bütünlük sağlanmış olmak, gibi yönlerden daha ileri bir seviyeye gelmiş bulunmaktadır.

Ancak buna karşılık 1982 öncesine göre:

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları laboratuvar, atölye, araç-gereç ve bütçe imkanları yönünden eskiye göre çok geri kalmış ve ikinci sınıf kurumlar durumuna düşmüşlerdir.

Öğrenci kaynağının farklılaşması; yatılılık ve bursluluk sisteminin kaldırılması; yetişen öğretmen adaylarının öğretmen olup olmayacağı konusunda ilgili akademik kurulların görüşlerinin alınmaması; genel üniversite anlayışı içerisinde öğretmen adaylarının davranış, düşünce ve ideal bakımından "öğretmenleştirilmemesi" gibi olumsuz sonuçları ortaya çıkmıştır (Duman, 1991, s. 215-216).

XII Şura'nın kararları içinde, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları programlarında yer alan genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin ağırlık ve içeriğinde paralellik sağlanması; öğretmen yetiştirme ve hizmetiçi eğitimde öğretmenlere uygulanan "genel kültür" programının, 21. yüzyıla uygun gençler yetiştirilmesini hedef alması; demokratik kişilik kazandırma ve öğretmenlere uygulanan genel kültür programlarının güçlendirilmesi gibi öneriler de vardır (MEGSB, 1989).

MEB 8-9 Haziran 1989 tarihinde, Öğretmen Yetiştirme Danışma Kurulu Toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantının açış konuşmasında Milli Eğitim Bakanı A. Akyol "eğitim sistemimizin karşı karşıya olduğu önemli temel görevlerden biri vatandaşlarımız arasındaki ilgi ve yetenek farklılıklarını dikkate alarak onların ortak ve çağdaş inançları, idealler ve değerleri ortamında yetiştirilmesini

sağlamaktır" (MEB, 1989, s. 38) demektedir. Y. K. Kaya öğretmen "ana sınıftan itibaren, her düzeyde, çocuğu keşfedebilecek bilgi ve becerilerle donatılmalıdır" (MEB, 1989, s. 158) derken, H. Cırıtlı "öğretmen yetiştirme, sadece akademik bilgi vermekle olmaz. Mesleki bilgi vermekle de olmaz. Mesleki bilgi iyice sindirilecek, bir öğretmenlik sanatı haline getirilecektir (MEB, 1989, s. 160) demektedir.

Bu danışma kurulunda, çoğunlukla görüş birliğine varılan konular şöyle özetlenebilir: Öğretmenlik mesleği istenen bir meslek haline getirilmelidir; mesleğe başarılı ve yetenekli öğrencilerin yönltilmesi için her türlü önlem alınmalıdır; öğretmen liseleri asıl kaynak olmalıdır; her kademedeki öğretmen en az dört yıllık yüksek öğretim görmelidir; öğretmen yetiştiren ve öğretmenliğe yönlendiren kurumlarda bursluluk, kredi gibi destekleyici kolaylıklar yanında yatılılık esas olmalıdır; YÖK'le MEB arasında öğretmen yetiştirmede ve öğretmenin hizmetiçi eğitiminde etkili ve sürekli işbirliği sağlanmalıdır; Milli Eğitim Akademisi'nin kurulması gerçekleştirilmelidir (MEB, 1989).

Bu gelişmeler sonunda, 15 Haziran 1989 tarih ve 3580 sayılı yasa ile eğitim fakültelerini ilk 10 sırada tercih eden öğrencilere burs verilmesi benimsenmiştir. Milli Eğitim Akademisi, 1992 tarihli ve 3797 sayılı MEB örgütüyle ilgili yasada, bağlı kuruluş olarak yer almıştır. Bu akademinin kurulmasının düşünüldüğü dönemlerde, MEB'e göre amaç,

...eğitim sistemimizin ihtiyaç duyduğu her alan ve kademedeki görev yapacak yönetici, müfettiş ve eğitim uzmanlarının yetiştirilmelerini sağlamak; ayrıca yapılacak araştırma, program, proje ve yayın çalışmalarlarıyla eğitim sistemimizin gelişmesine aktif katkıda bulunmak (MEB, 1990, s. 108)

tır. Bugün durum değişmiş, hazırlanan akademi taslağına "aday öğretmenleri mesleğe hazırlamak, bu çerçevede öğretmen adaylarına pedagojik öğretmen eğitimi vermek ve geliştirmek" (MEB, 1998, s. 89) amacı da eklenmiştir. Bu taslaktan, MEB'in Üniversitede verilen/verilecek öğretmenlik formasyonunu 1990'lı yıllarda da benimsemediği anlaşılmaktadır.

MEB 1992'de Erzurum'da Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda Kazım Karabgkir Eğitim Fakültesi Dekanı Aktaş

.hiçbir şey olmayan insanı öğretmen yaptık. Bu devletin temeline dinamit koymaktan farksızdır. Bu cehalet değilse ihanettir. Kim suçlu? (MEB, 1993, s. 19)

sorusunu sormakta ve

Milli Eğitim Bakanlığı'nın farklı fakültelerden mezun gençleri, uydurma formasyon belgeleriyle öğretmen tayin etmesi bizim başarımızı engelleyen faktörlerden biridir (MEB, 1993, s. 21)

demektedir. Yine bu toplantıda,

Bilgi kaynaklarını üretebilen, kullanabilen, eğitim araç gereçlerini kullanabilen, düşünen, tartışan sentez yapabilen, çağın gereklerine ve teknolojisine uygun olan, Atatürkçü, demokratik, laik, Atatürk milliyetçisi, Atatürk, ilkelerine bağlı, Türkiye Cumhuriyetinin esaslarına inanan, onu koruyan, Türk bayrağının dalgalandığı her yerde seve seve görev yapan bir öğretmen profili (MEB, 1993, s. 111)

istendiği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin, yukarıda belirtilen niteliklere sahip olarak yetiştirilebilmesi için:

öğrenciyle yüz yüze gelmesi ve öğretim tekniklerine yatkınlıklarının artırılması, öğretmen adayı olarak Akademik bilgilerle donatıldığı üniversite yıllarında, öğrencilerin, görevlendirilecekleri okulların programlarına uygun olarak yetiştirilmeleri, alanlarıyla ilgili öğretecekleri derslerin kitaplarını daha önceden tanımaları, öğretmenliğin sanat yönüne ağırlık verilerek, insan ilişkilerini, gençlik psikolojisi ve öğretim sanatını kazanmaları (MEB, 1993, s. 116)

gerekmektedir.

MEB'in 30 Nisan- 2 Mayıs 1993 tarihlerinde düzenlediği Öğretmen Yetiştirme Toplatıtısı'nin açış konuşmasında bakan K. Toptan,

Bütün dünyanın önüne konulan birtakım değerler; sevgi gibi, hoşgörü gibi, paylaşma gibi, üretme gibi, çevre bilinci gibi, temizlik gibi birtakım değerler, ancak bunları iyi bilen, iyi yaşayan, iyi duyan insanlar tarafından yeni nesillere aktarılabilir. Bunun bilgisayarla öğrenilmesi, televizyonla kavranılması mümkün değildir (MEB, 1993, s. 34)

demektedir. Bu toplantı sonucuna göre öğretmen adayında aranacak nitelikler şunlardır: Öğretmen olma isteği; öğretmenliğe yatkınlık; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmeye uygun kişilik ve karakter özelliklerine sahip olabilmek; öğretmenliğe, öğrenciye, çevreye ve sosyal değerlere yönelik olumlu tutuma sahip olmak; hür ve bilimsel düşünce gücüne, araştırma fikrine

sahip olmak; öğretmenlik formasyon niteliklerine sahip olmak; öğretmenlik mesleği ve kişilik niteliklerine sahip olmak; uygun mesleki tecrübe ve olumlu tutum özelliklerine sahip olmak (MEB, 1993, s. 45-46).

Bu toplantıda, öğretmen yetiştirme programları için şu görüşlere yer verilmiştir: Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının programları, alan bilgisi yönünden, fen-edebiyat fakülteleriyle, mühendislik fakültelerinin programlarından farklı olmalıdır; öğretmenlik meslek bilgisi dersleri, öğretmenlik uygulaması hariç en az 24 kredi olmalıdır; öğretmenlik meslek bilgisi dersleri alanlara, alan dersleri de öğretmenlik mesleğine uygun olarak ve uygulamalı olarak okutulmalıdır; yetişkinlere öğretmenlik yapacaklara ayrı bir formasyon verilmelidir (MEB, 1993, s. 103-104).

Eğitim yüksek okulları, 23.5.1989 tarih ve 876 sayılı YÖK kararıyla 4 yıla çıkarılmış, 1992 yılında da bu yüksekokulların pek çoğu yeni açılan üniversitelerin eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür. MEB, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na gönderdiği 1.5.1995 tarih ve 3263 sayılı yazı ile öğretmenlik için gerekli mesleki bilgilerin kısa süreli ve yoğunlaştırılmış kurslarla kazandırılmayacağını, öğretmenlik davranış, tutum ve ruhunun kazandırılması işinin olabildiğince uzun süreli bir eğitimi gerektirdiğini belirtmiştir (MEB, 1997, s. 34).

MEB 15-17 Haziran 1995 tarihlerinde de öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantının komisyon raporuna göre,

İyi ve nitelikli dal öğretmeni denilince; kendi alanında gerekli ve yeterli bilgiye sahip, öğretmenlik bilgisi ve becerisi ile donanmış, düşünen, soru soran, yeniliklere ve gelişmeye açık, kendini sürekli yenileyen, dünyayı daha da güzelleştirmek için çaba gösteren, topluma hizmeti temel ilke sayan, mesleği seven, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile temel

ilkelerini benimseyen, Türkiye Cumhuriyetine, Atatürk tike ve İnkılaplarına bağlı, mesleğin gerektirdiği kişilik özelliklerini ve sorumluluk duygusunu taşıyan aydın bir kimse anlaşılır (MEB, 1996, s. 31).

Derslerin sadece alan bilgisi değil, öğretime yönelik bilgi ve becerileri de esas olduğuna göre, öğretmen yetiştiren programlarda dersler ve içerikleri, fen-edebiyat fakültelerinin diğer programlarından farklı olmalıdır (MEB, 1996, s. 32).

Öğretmenlik uygulamalarının organize edilmesi, yürütülmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda da bugüne kadar çeşitli kaynaklarca araştırma ve deneyime dayalı olarak geliştirilmiş bir çok ilke mevcuttur. Uygulamalara ışık tutacak ve yön verecek nitelikteki bu ilkeler yedi ana grupta toplanmıştır. Bu gruplar, *temel boyut, amaç, kapsam, kişilik, yöneltme, ortam ve değerlendirmedir* (MEB, 1996, s. 78).

MEB, aynı yıl 27 Ağustos 2 Eylül tarihlerinde bu kez Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı'nı düzenlemiştir. Bu konferanstaki konuşmacılardan Alman Kiel Üniversitesi'nden Biller'in öğretmen konusundaki görüşü kısaca şöyledir:

Öğretmen mesleğinin temel görevlerinden birisi öğrencilere sadece bilgi vermek değil aynı zamanda öğrencileri; edindikleri bilgi yığınlarını nasıl kullanacakları, çeşitli bilgiler arasında seçimi ne şekilde yapacakları ve aydın bir kimse olarak, bu seçtiklerini nasıl kullanacakları hususunda da eğitmek olacaktır... Mümkün olan en iyi öğretimin yanı sıra, buluş çağındaki

gençlerin ciddi kişisel sorunlarla sakin bir şekilde başa çıkabilmeleri de aynı derecede önemlidir. Bu, öğretmenlerin çocukları; bilgileri ile sorunları çözebilecek şekilde eğitmeleri zorunludur, anlamına gelir (Biller, 1997, s. 48).

Bugüne kadar öğretmenler, öğrencilere ders veren profesyonel kişiler olarak anlaşılmışsa da, günümüzde artık, öğretmek ve öğretmek yeterli değildir ve örneğin; kararlar ile ilgili gelecekteki sonuçların tahmin edilebilmesi, toplumsal süreçlerle meşgul olunması ve doğanın muhafazası ile ilgili çabalara iştirak edilmesi gereklidir. Yeni tip öğretmene böylece "felsefi toplumsal işçi" adı verilebilir (Biller, 1997, s. 49).

Günümüzde, mezhep ve körü körüne dinsel inançlarla uğraşmaktan çocukları korumak gerekir. Bu nedenle de öğretmenin, okuldan sonra öğrencilerinin ne yaptığını bilmesi ve onlara gençliklerinin kısa zamanını ne şekilde anlamlı geçirecekleri ile ilgili fikirler vermesi ve onları bu hususta eğitmesi zorunludur (Biller, 1997, s. 51).

Kahire Helwan Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden gelen Elsayed'e göre de

Günümüz öğretmenlerinden, öğrencileriyle olumlu bir etkileşimde bulunmaları, öğrencileri temsil etmeleri, rahat bir sosyal ve psikolojik öğrenme ortamı oluşturmaları, öğrencilerin öğrenmesini yönlendirmeleri ve davranışlarını değiştirmeleri, öğrenme sorunları araştırmaları ve

bu sorunların çözümü için harekete geçmeleri istenmektedir (Elsayed, 1997, s. 71).

demektedir.

Eğitim Fakültelerinin Çabası

Eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme konusuna 1980'lerin ikinci yarısında sahip çıkmaya başlamışlardır. Fakültelerin düzenlediği toplantılar şöyle sıralanabilir:

1. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, 24-30 Kasım 1986, 1. Ulusal Eğitim Sempozyumu, (ICET ile birlikte) 18-22 Temmuz 1994, Öğretmen Eğitimi Toplantısı; 18-20 Eylül 1996, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu.
2. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim, Mesleki Eğitim ve Teknik Eğitim Fakülteleri, 8-11 Haziran 1987, Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü, Bugünü, Geleceği Sempozyumu.
3. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 24-28 Eylül 1990, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi.
4. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, 25-27 Kasım 1991, İzmir 1. Eğitim Kongresi; 27 Ağustos- 2 Eylül 1995, Öğretmen Eğitimi Dünya Konferansı.
5. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28-30 Nisan 1994, I. Eğitim Bilimleri Kongresi.
6. Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, 22-23 Haziran 1995, Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu.

7. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 6-8 Eylül 1995, II. Eğitim Bilimleri Kongresi.

Bu toplantılarda öğretmen eğitimi ile ilgili pek çok bildiri sunulmuştur. Örneğin, 1987 yılında gerçekleştirilen sempozyumda Özakpınar'ın (1987) dile getirdiği aşağıda özetlenen görüşler bugün için de geçerlidir:

Milli Eğitimin gayesi cemiyetin ihtiyaçlarına ve ideallerine göre insan yetiştirmektir. İnsan yetiştirme iki yönlü bir hadisedir: 1) Cemiyetin ihtiyaçlarından, örflerinden tutum ve değerlerinden, maharetlerinden, birikmiş bilgilerinden teşekkül eden kültürünü yeni nesillere intikal ettirmek; 2) Yetişmekte olan fertlerin zeka, duygu ve iradelerini dengeli bir şekilde geliştirerek onları birer şahsiyet haline getirmek... Bilgiler zamanla değişebilir, öneminden kaybedebilir veya unutulabilir. Bu itibarla asıl önemli olan bilgi miktarı değil, öğrencinin kafa yapısı ve şahsiyetidir. Öğrenme arzusu, alaka sahaları, bilgileri arayıp bulma mahareti ve öğrenme kapasitesi kazandırmak muhakkak ki muayyen bilgileri mutlaka öğretmekten daha değerli bir eğitim hedefidir (Özakpınar, 1987, s. 59).

Sadece bilgileri anlatmak veya kitaptan okumakla bu gaye gerçekleştirilemez. Öğretmenin öğrencilerle ruhi temas kurması ve bu ruhi temas zemini üzerinde eğitimin gayesi olan gelişme ve değişimleri öğrenci de husule getirmesi gerekir. Öğretmen buna muktedir olamaz ve sadece şekli bilgilerin ne kadarını unuttuğunu tespitle uğraşırsa insan yetiştirme

görevini yapmış sayılmaz. Merak uyandırmak, alakalar doğmasına yardımcı olmak, öğrenme azmini ve çalışma iradesini geliştirmek öğretmenin öğrenciyle ilişkilerinde gözetmesi gereken hususlardır. ...İlk ve ortaöğretimde ihtisas verilmediğine göre bu sayılan alanlardaki bilgi muhtevası düşünme metotlarına • nazaran ikinci derecede önem taşır. ...Öğretmenin fikri kapasitesi, şahsi olgunluğu ve örnek karakteri insan yetiştirmede vazgeçilmez esaslardır. Öğretim teknikleri ancak öğretmenin bu vasıflarıyla birleştiği takdirde hayatiyet kazanır (Özakupınar, 1987, s. 60-61).

Öğretmen adayları yetiştirilirken şahsiyet ve karakter vasıfları bakımından öğretmen olmaya uygun olup olmadıklarını değerlendirmek için kriterler geliştirilmelidir. Uygun olmayanlara sadece branş bilgilerine ait diploma verilmeli ve öğretmen olmaları önlenmelidir... Öğretmenlik formasyonu dersleri akademik ve teorik yönde iyi yetişmiş fakat aynı zamanda öğretmenlik mesleğini, okul ve dersane problemlerini iyi bilen, başarılı öğretmenlik tecrübesi olan, bilgi ve tecrübelerini öğrencilere canlı bir şekilde iletmeye muktedir öğretim elemanları tarafından verilmelidir (Özakupınar, 1987, s. 62).

Bu sempozyumda öğretmen eğitimi sorunuyla ilgili başka konulara da değinilmiştir. Örneğin, Celkan'a (1987) göre, öğretmenler toplumsal konum olarak anne ve babalarından daha iyi konuma gelememektedir. Öğretmenliğin beğenilen yönlerinin başında, insanlara bilgi kazandırmak, onları yetiştirmek; mesleğin manevi değeri ve kutsallığı; öğrencinin başarısını görerek gurur duymak ve öğretmeyi sevmek gelmektedir. Öğretmenlik mesleğinin beğenilmeyen yönlerinin başında da, mesleğin saygınlığını yitirmesi; öğretmenler

arasında birlik ve beraberliğin olmaması; rotasyon ve maddi durumun iyi olmaması vardır.

Eğitim fakültelerinde çalışan öğretim elemanlarının öğretmen eğitimi ve sorunlarıyla ilgili bilimsel toplantılara sunulan bildirilerle sınırlı değildir. Pek çok öğretim elemanının kitap olarak ya da eğitsel dergilerde yayımlanmış çalışmaları vardır. Aşağıda bunlardan birkaç örneğ verilmektedir.

S. Bülbül ve arkadaşlarıncı yürütölen bir araştırmaya (MEB; 1982a) göre, öğretmenlerin balo, yemekli toplantı, toplu geziler, piknik yapma gibi sosyal etkinliklere pek katılmamakta; kiralık konut ya da ucuz yatacak yer bulmakta sıkıntı çekmekte; çocuklarını okutmada güçlük çekmektedirler. Ayrıca, öğretmenler, yönetmeliklerin herkese aynen uygulanmamasından; lojman bulunmamasından; velilerin ilgisizliğinden; okullardaki eğitim olanaklarının yetersizliğinden; bakanlığın ve yerel yetkililerin öğretmene sahip çıkmamasından yakınmakta; çocuklarına öğretmen olmalarını pek önermemektedirler.

Türkoğlu (1991) "öğretmen olmak istemeyen öğrenciler öğrenimleri sırasında yetişmede sorunlar yaratmaktadır. Öğretmenlik ruhu verilmediği için, öğrenci en kısa zamanda mesleğini terk etme eğilimi göstermektedir" (s. 108) demekte ve ilkokul öğretmeni yetiştirilmesi konusunda

Devleti temsil edecek, çevreyi harekete geçirecek, bilimsel yaklaşımı köye taşıyacak, özverili, öğrenme ve araştırma isteği olan bir öğretmen mi yoksa teorik bilgileri bilen, bunları kullanamayan ve gideceği çevreyi tanımayan bir öğretmen mi? (Türkoğlu, 1991, s. 108)

olacak sorusunun öncelikle yanıtlanması gerektiğini belirtmektedir.

A. Temel 1986 yılında 116 sayılı Çağdaş Eğitim Dergisi'nde öğretmen yetiştirmede meslek formasyonu kazandırma sorununu

incelerken; H. Pehlivan, 1993 yılında 9 sayılı Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'nde öğretmen yetiştirme konusunda Anadolu Öğretmen Liselerinin yerini incelemekte; E. Sözer, 1991 yılında Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkinliği adındaki çalışmasını kitaplaştırmaktadır.

YÖK'ün Arayışları

YÖK, birkaç yıl önce Dünya Bankası'ndan yüksek faizle alınan kredi karşılığında aynı bankayla "eğitimi geliştirme projesi" adlı bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma sonunda YÖK, 1997 bahar aylarında, ortaöğretime branş öğretmeni yetiştirmede, yabancı dil, beden eğitimi ve güzel sanatlar öğretmenlikleri dışında kalan alanlarda, branş alanını ilgili fakültede 3.5 ya da 4 yıl okuyan öğrenciye 1.5 yıl sürecek tezsiz yüksek lisansla öğretmenlik formasyonu kazandıracak taslak bir model hazırlamış ve rehberlik ve psikolojik hizmetler alanındaki lisans programlarının kapatılacağını duyurmuştur.

Kaynaklar

Akyüz, Y. (1990). Darülmualimin'in ilk nizamnamesi. Milli Eğitim, 95, Mart.

Altunya, N. (1992-1993). Türkiye'de ilkokul öğretmeni yetiştirme deneyimi, Boğaziçi Üniversitesi Dergisi. Vol.XV, 131-144.

Balkır, S.E. (1974). Dipten gelen ses: Arifiye Köy Enstitüsü. İstanbul: Hür Yayınevi.

Başaran, M. (1990). Özgürleşme eylemi: Köy Enstitüleri. İstanbul: Çağdaş yayıncılar.

. Biller, K. (1997). Sosyal felsefeci olarak yirmi birinci yüzyılın öğretmenleri. MEB (der.) Uluslararası dünya öğretmen eğitimi konferansı: 27 Ağustos - 2 Eylül 1995, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 46-53.

. Binbaşıoğlu, C. (1993). Çağdaş eğitim ve Köy Enstitüleri: Tarihsel çerçeve. İzmir: Dikilitaş Kültür Yayınları, Etki Ofset.

. Celkan, H. (1987). Öğretmen yetiştirme toplumsal açıdan tetkiki. T. Duman ve arkadaşları (eds.) Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının dünü, bugünü, geleceği sempozyumu: 8-11 Haziran 1987 tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, 85-98.

. Demirtaş, A. (1993a). Çağdaş eğitim ve Köy Enstitüleri. İzmir: Dikilitaş Kültür Yayınları, Etki Ofset.

. Demirtaş, A. (1993). Amerika Birleşik Devletlerinde öğretmen eğitimi, yerel eğitim örgütü ve öğretmen istihdamı. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, s.,161-172.

. Duman, T. (1991). Türkiye'de orta öğretime öğretmen yetiştirme. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

. Dunne; F. ve Hannah, B. (1985). Poor is poor and more won't make it better. Education Week February 13.

. Edmundsson, P (1995). What college & university leaders can do to help change teacher education. Washington DC: AACTE (0-89333-150-3).

. Elsayed, M. M. (1997). Yirmi birinci yüzyılda öğretmen rolü konusunda geleceğe yönelik bir bakış açısı. MEB (der.) Uluslararası dünya öğretmen eğitimi konferansı: 27 Ağustos- 2 Eylül 1995. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 61-83.

Ergün, M. ve Duman, T. (1998). Kritik durumlarda öğretmen davranışları. Milli Eğitim, Ocak-Şubat-Mart, 137, 45-58.

Ersoy, N. (1966). Enstitünün kırkinci yılını açarken, eğitim dünyası, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü Dergisi. Yıl, 5. Özel Sayı, Nisan.

Gedikoğlu, Ş. (1971). Evreleri, getirdikleri ve yankılarıyla Köy Enstitüleri. Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.

Hacalağlı, Y. (1962) Neden Köy Enstitüleri değil. İstanbul: Toprak Dergisi yayınları.

Horozoğlu, Ş. (1998). Öğretmenlerin yakın gelecekteki rollerine ilişkin görüşleri. Eğitim Yönetimi, 14, Bahar, 179-190.

Juette, E. (1995). Almanya Federe Cumhuriyetinde öğretmen eğitimi. MEB (der.) Avrupa Konseyi ülkelerine öğretmen yetiştirme politikaları ve modelleri. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 25-30.

Karagözoğlu, G. (1987). Yükseköğretime geçişte öğretmenlik mesleğine yönelme. T. Duman ve arkadaşları (eds.) Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının dünü, bugünü, geleceği sempozyumu: 8-11 Haziran 1987 tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, 271-284.

Kaptan, S. ve diğerleri (1980). Öğretmen yetiştirme üzerine bir araştırma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi yayını.

Kaya, Y. K. (1984). İnsan yetiştirme düzenimiz: politika, eğitim ve kalkınma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi.

Kültür Bakanlığı (1993). Milli eğitimle ilgili söylev ve demeçler: Hasan- Ali Yücel. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları /1573.

MEB (1947). Üçüncü Milli Eğitim Şurası: 2-11 Aralık 1946.
Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayını.

MEB (1949). Dördüncü Milli Eğitim Şurası: 22-31 Ağustos 1949.
Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayını.

MEB (1957). Altıncı Milli Eğitim Şurası: 16-23 Mart 1957.
Ankara: Maarif Vekaleti yayını.

MEB (1962). Yedinci Milli Eğitim Şurası: 5-15 Şubat 1962.
Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayını.

MEB (1975). Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası: 24 Haziran -4 Temmuz 1974. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1981). Onuncu Milli Eğitim Şurası: 23-26 Haziran 1981. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1981a). Yüksek Öğretmen Okulları programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1981b). Yüksek Öğretmen Okulu yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1982). Öğretmen sorunları ve eğilimleri araştırması.
Ankara: Mesleki ve Teknik Açıköğretmen Okulu Matbaası.

MEB (1982). On birinci Milli Eğitim Şurası: 8-11 Haziran 1982.
Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1982a). Öğretmen Sorunları ve Eğilimleri Araştırması.
Ankara: Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Matbaası.

MEB (1989). Öğretmen yetiştirme danışma kurulu toplantısı.
Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1990). 1991 yılı bütçe raporu, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayını.

MEB (1993). Öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği toplantısı: 26-29 Mayıs 1992 Erzurum. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1995). Türkiye'de öğretmen yetiştirme (1848-1995). Ankara: Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Matbaası.

MEB (1996). Öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği toplantısı: 15-16-17 Haziran 1995. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997). Öğretmen yetiştirme ve eğitiminin temel esasları. Ankara: Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü Yayın No: 10.

Monteign, M. (1995). Fransa'da öğretmen eğitimi, MEB (der.) Avrupa Konseyi ülkelerinde öğretmen yetiştirme politikaları ve modelleri. Ankara: : Milli Eğitim Basımevi, s. 83-94.

NCFETE (1987). A cali for change in teacher education. Washington DC: AACTE (0-89333-035-3).

Oğuzkan, F. (çev.) (1982). Çağdaş eğitim. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Okçabol, R. ve Gök, F. (1998). Öğretmen profili araştırma raporu. Ankara: Eğitim Sen yayını.

Özgen, B. (1993). Çağdaş eğitim ve Köy Enstitüleri. İzmir: Dikilitaş Kültür Yayınları, Etki Ofset.

Öztürk, C. (1996), Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikaları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özarkınar, Y. (1987). Öğretmenliğin gayesi ve öğretmenlik şahsiyeti. T. Duman ve arkadaşları "(eds.) Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının dünü, bugünü, geleceği sempozyumu: 8-11 Haziran 1987 tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, 59-64.

Pehlivan, H. (1993). Öğretmen yetiştirmeye hizmet bakımından Anadolu Öğretmen Lisesi uygulamasına genel bir bakış. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, s. 237-248.

Serengil, F. K. (1987). Temel eğitimde I. kademeye öğretmen yetiştirme problemi. T. Duman ve arkadaşları (eds.) Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının dünü, bugünü, geleceği sempozyumu: 8-11 Haziran 1987 tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını, 157-174.

Skinner, B.F. (1983). There has been conspiracy of silence about teaching. Education Week, October 3.

Sözer, E. (1991). Türk üniversitelerinde öğretmen yetiştirme sistemlerinin öğretmenlik davranışlarını kazandırma yönünden etkinliği. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 486.

Tekben, Ş. (1962). Neden Köy Enstitüleri. İstanbul: Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı yayınları.

Tonguç, İ. H. (1990). (yayına haz. E. Tonguç) Mektuplarla Köy Enstitüsü yılları. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Tonguç, E. (1997). Bir eğitim devrimçisi: İsmail Hakkı Tonguç: İkinci kitap. Ankara: Kozan Ofset.

Türkoğlu, A. (1991). Öğretmen yetiştirmede amaçlar. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, cilt 1, 5, 105-111.

Türkoğlu, P. (1997). Tonguç ve Enstitüleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Not: Bu yazının özetini, MEF Okulları tarafından düzenlenen "21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi" adlı sempozyumda 20 Kasım 1998 günü "öğretmen yetiştirme" konulu konuşmamın ilk bölümünü oluşturmuştur.